

UJABB KÜLFÖLDI TANULMÁNYOK MÁTYÁS KIRÁLY KÖNYVTÁRÁRÓL.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

(Egy szövegközi hasonmással.)

Hollós Mátyás király könyvtárának már is kiterjedt irodalma az utóbbi években három érdekes adalékkal gazdagodott, melyek eredményeivel a következőkben kívánjuk megismertetni a *Magyar Könyvszemle* olvasóit.

Az egyik Henry *Simonsfeld*nek, a müncheni egyetemen a történelmi segédtudományok ny. rk. tanárának *Einige Kunst- und Literaturgeschichtliche Funde* czímen 1902. november 8-án a bajor kir. tud. akadémia történelmi osztálya elé terjesztett értekezése,¹ mely a biztos Korvin-kódexek számát kettővel öregbítette.

Simonsfeld a müncheni országos levéltárból közli Anselm *Stoeckl* bajor hercegi tanácsosnak 1578. április 26-án kelt s Vilmos herceghez intézett levelét, melyben több irodalmi kérdésben ad érdekes felvilágosításokat. Nyilatkozatainak legérdekesebbje egy *Polybius* történelmi munkájának öt könyvét tartalmazó hártya-kéziratra vonatkozik, melyet szerinte *Heliodorus* Aegyptius-szal és *Herodianus*-szal együtt *Camerarius* Joachim ajándékozott 1577-ben Vilmos herceg atyjának, V. Albrechtnek s a mely Mátyás király könyvtárából származott.²

Ez a kézirat a müncheni Hof- und Staatsbibliothek görög kéziratái közt C. gr. 157. sz. a. ma is megvan s tényleg *Polybius* első öt könyvét, továbbá *Herodianus* nyolcz könyvét s *Heliodorus*

¹ V. ö. Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen und der historischen Classe der k. b. Akademie der Wissenschaften zu München. 1902. évf. 521 és köv. ll.

² »*In Matthia Corvini, Ungariae Regis Bibliotheca gewesen.*« V. ö. I. h. 563. l.

Egyptica Historia 10 könyvét tartalmazó hártyakódex, mely elülső táblájának belső felületén *Camerarius* Joachimnak Albrecht herceghez intézett, 1577. május 3-ikáról keltezett ajánlását is tartalmazza. Az azonban, hogy e kézirat tényleg a Korvinába tartozott, magából a kodexből meg nem állapítható. Kötése újabb, jellegzetesen német, bőrrel átvont, rézveretű fatáblás kötés, melyen nyoma sincs pompakedvelő királyunk szokott emblémáinak s ezekkel a kódex belsejében sem találkozunk, a mi különben a Korvinából származó egyéb görög kéziratok túlnyomó részénél is hiányzik.

Simonsfeld azonban keresett és talált is olyan bizonyítékokat, melyek *Stoeckl* állítását megerősítik és kétségtelenné teszik. Megállapította ugyanis, hogy a szóban forgó kézirat szolgált alapul *Heliodorus* Aethiopicája 1534-ben, Baselben megjelent *editio princeps*éhez, melyet Vincentius *Obsopoeus* (családi nevén *Heidnecker*), *Luther* lelkes híve s a legtevékenyebb humanisták egyike adott ki. *Obsopoeus* pedig, az általa felhasznált kéziratról műve előszavában a következőkép nyilatkozik: »Devenit ad me servatus ex ista clade Ungarica qua serenissimi quondam regis Matthiae Corvini bibliotheca omnium instructissima superioribus annis a barbarie asiatica vastata est. Hunc cum aliis nonnullis miles quidam plane gregarius et ab omnibus tam Graecorum quam Latinorum disciplinis abhorrentissimus iam apud nos tinctorem agens, tunc vero illustrissimum principem Casimirum marchionem Brandenburgerensem laudabilis memoriae comitatus in Ungariam forte fortuna non sine mente reor, sine numine divum, sustulit, quia auro exornatus nonnihil adhuc splendescerat, ne scilicet tam bonus author et visus et lectus paucissimis interiret. Sed servatus multis adhuc et voluptati foret et oblectationi et usui.«

Miként került a kézirat *Obsopoeus* birtokából *Camerarius* tulajdonába, erre *Simonsfeld*-nek igen valószínű föltevésre kell támaszkodnia. Az a *Camerarius* Joachim ugyanis, a ki a C. gr. 157-et Albrecht hercegnek ajándékozta, fia volt az 1574-ben elhalt hasonnevű nürnbergi orvos és polyhistornak, a ki szoros viszonyban állott az 1539-ben elhalt *Obsopoeus*-szal. Igen valószínű, hogy *Obsopoeus* még életében barátjának adományozta a kötetet; bár az sincs kizárva, hogy az idősebbik *Camerarius* *Obsopoeus* halála után, annak hagyatékából szerezte meg a kötetet mely azután fiára szállt.

Simonsfeld Obsopoeus-szal foglalkozva; e humanista többi kiadványait is átvizsgálta s még egy érdekes pozitív eredményre jutott. Az erlangeni egyetemi könyvtárban őriznek u. i. C. gr. 88. sz. a. egy vörös atlaszba kötött *Xenophon*-kéziratot, melynek legrégebbs ismert tulajdonosa *Baptista Guarino* volt, a ki azt atyjának, a veronai *Guarino*-nak († 1460) ajánlotta fel. Ezután állítólag Mátyás király gyűjteményébe került, a miről azonban eddigelé csupán *Murr* XVIII. sz. végéről való nyilatkozata tanuskodott. Miután *Murr* állítása forrásáról nem emlékezik meg, *Fischer*¹ e kötetet a »valószínű» Korvinák közé sorolja. *Simonsfeld* átvizsgálva az erlangeni kódexet, első lapján a következő bejegyzést találta: *Liber Vincentii Obsopoei et suorum amicorum* s e megjegyzésből teljes joggal arra következtetett, hogy az erlangeni kéziratot használta fel *Obsopoeus* barátja, id. *Camerarius* 1572-ben kiadott *Xenophon*-fordításához. E latin fordítás előszavában viszont a következő nyilatkozatot találjuk: »Interpretati sumus ea quae extant in vetere jibro allato ex bibliotheca Budensi et mecum communicato a doctiss. viro Vincento Obsopoeo.«

Ez adatok alapján *Simonsfeld*-del bátran kimondhatjuk, hogy *Xenophon* Kyropaediájának erlangeni kézírata a kétségtelen Korvinák sorába tartozik.

Simonsfeld azonban, nem érve be két kétségtelen Korvin-kodex megállapításával, nem kevesebb mint öt más kéziratot a valószínű Korvinák sorába iktat, *Obsopoeus* egyéb kiadásainak előszavában foglalt állítások alapján. Ezek volnának 1. a müncheni udv. könyvtár C. gr. 497. jelzetű *Basilius* kézírata; 2. és 3. a bécsi udvari könyvtár 80. és 105. sz. kézíratai, melyek *Diodorust*, illetve *Demostenest* tartalmazzák s végül 4., 5. a londoni British-Museum Burney-gyűjteményének 110. és 112—14. sz. kézíratai, melyek *S. Marcus Eremita* iratait tartalmazzák. *Simonsfeld* e véleménye azonban bővebb indokolásra szorul. Ő e kéziratokat inkább csak találomra jelöli meg, de a nyomtatásban megjelent szöveggel nem veti össze s így korántsem bizonyítja be, hogy *Obsopoeus* tényleg e kéziratokat használta. Egy helytt pedig — a *S. Marcus Eremita* előszavában — maga *Obsopoeus* is csak annyit jegyez meg az általa felhasznált kézíratra nézve, hogy »codex

¹ V. ö. Mathias Corvinus u. seine Bibliothek 35. 1.

equidem, ex quo ista mihi descripta sunt, admirandam antiquitatem arguit* s éppen nem látjuk be, miért kellene ennek a nagyon régi kéziratnak a Korvinából származnia.

*

Tudományos értékre messze mögötte maradnak azok a fejtetések, melyeket Niccolò *Anziani*, a Laurenziana egykori prefektusa bocsátott közzé *Intorno a due bellissime Bibbie Corviniane* czímen 1906-ban megjelent értekezésében.¹

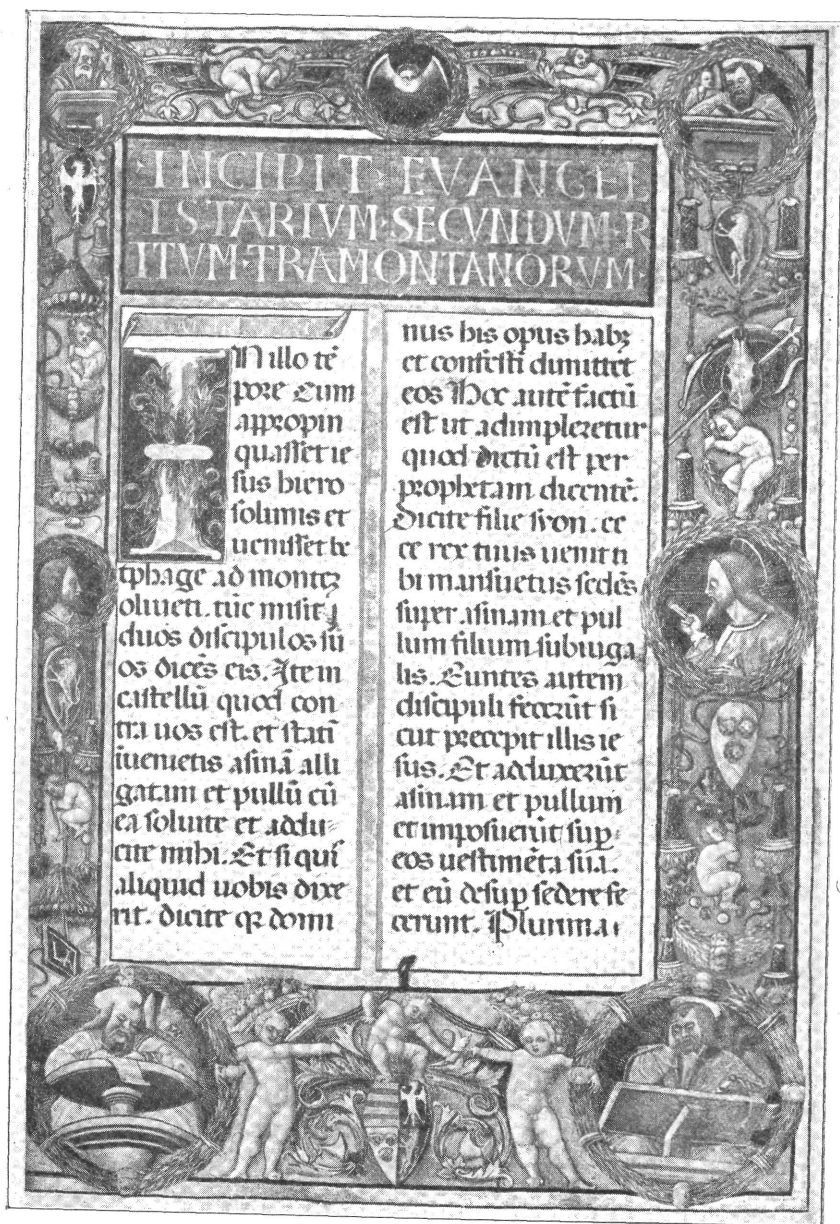
Anziani, miként dolgozata czíméből is kitetszik, két bibliakéziratról szól, melyek szerinte Mátyás király megrendelésére készültek ugyan, de a magyar király közbejött halála folytán nem kerültek tényleg birtokába. Hogy a Mátyás király részére megrendelt kéziratok egy részét tényleg ez a sors érte, azt *Vasari* tanuságtétele mellett, a firenzei signoria 1498. május elsején kelt, Ulászlóhoz intézett levele is bizonyítja, melyet *Anziani* függelékének II. pontjában közöl. Ulászló ugyanis *Alexander Formosert* küldte Firenzébe, hogy a Mátyás megrendelte kódexek hazaszállításáról gondoskodjék. A signoria e levélben elismeri, hogy a *Mediciék* birtokában van egy nagy biblia, mely Mátyás részére készült, de visszatartották az uralkodó 1400 aranyra rúgó tartozása fejében s hogy ugyanily okból tartják vissza a *Capponiak* is a Mátyás rendelte breviáriumot.

A Laurenzianában Plut. 15., Cod. 15., 16., 17. sz. alatt ma is őriznek egy három kötetes Szentírást, melynek festése befejezetlen s melynek készen lévő miniaturáit — a mint azt Eugène *Müntz* már 1882-ben kimutatta — *Francesco del Cherico* festette. E háromkötetes bibliában Mátyás és Beatrix teljes alakú képe is előfordul s így alig szenved kétséget, hogy eredetileg Mátyás király részére készült s éppen halála folytán befejezetlenül maradt kódexszel van dolgunk.

Anziani azonban a fentebb hivatkozott okmány *ingens Bible* kitételét nem e három kötetes Szentírássra vonatkoztatja, hanem azt a nyolczkötetes bibliát akarja alatta érteni, melyet X. Leo pápa ajándékozott a portugál királynak az első indiai aranyért s

¹ Ujra lenyomatva Attilio *Hortis* által az Archeografo triestino XXXII. kötetében (1908).

mely sok viszontagság után a lissaboni állami levéltárba (*real archivo da torre do tomo*) került, hol ma is őriztetik.

II. Ulászló evangéliumos könyve lord Leicester könyvtárában.

Ez okoskodását *Anziani* a következő érvekkel igyekszik támogatni: 1. X. Leo tudvalevőleg a *Medici*-család tagja volt s így valószínű, hogy a portugál királynak ajándékozott bibliát a családi könyvtárból vonta el; 2. a nyolczkötetes biblia utolsó kötetét a *Magister Sententiarum* teszi, már pedig a Laurenziana Plut. XXI. cod. 18. jelzet alatt szintén őriz egy *Magister Sententiarum*ot, melyet a scriptor saját bejegyzése szerint Mátyás király példányáról másolt; 3. *Sigismundi de Sigismundis*, a ki a lissaboni biblia első kötetét másolta, Mátyás királynak is másolója volt.

Mint látjuk, csupa olyan érveléssel van dolgunk, melyekből a lissaboni bibliának Mátyás királyhoz való viszonya a szükségszerűség erejével éppen nem vezethető le s a melyek legfeljebb valamely döntő bizonyíték másodlagos megerősítésére alkalmasak. Ilyen döntő bizonyítékkal *Anziani* adósunk marad, sőt olyan érveléssel áll elő, a mely a kézirat Korvina-voltát merőben lehetetlenné teszi.

A tanulmány függelékében ugyanis *Anziani* egy érdekes szerződést tesz közzé, melyben *Vante di Gabriello Octavanti* miniátor kötelezi magát azon nyolczkötetes biblia kifestésére, melyet *Chimenti di Cipriano di ser Nigi* másoltat különböző scriptorokkal. Mint-hogy e szerződés különösen kiemeli, hogy a mű nyolczadik kötetét a *Magister Sententiarum*ot tartalmazza, valószínű, hogy a szóban forgó munka azonos a lissaboni bibliával, csak-hogy ez esetben le kell mondanunk *Anziani* amaz ábrándjáról, mintha e mű egyúttal Mátyás király rendeletére készült volna. Hiszen Mátyás 1490. április 6-án halt meg, míg e szerződés 1494. április 23-ikáról van keltevezve, a mi, hihetetlenül hangzik bár, de úgy van — elkerülte *Anziani* figyelmét.

*

Időrendben a harmadik adalékot Léon *Dorez*-nak, a párisi bibliothèque nationale kéziratári osztálya egyik tisztviselőjének, *Les manuscrits à peintures de la bibliothèque de Lord Leicester à Holkham Hall, Norfolk* című diszműve szolgáltatja, melynek általános ismertetését a szakirodalmi rovatban találja az olvasó. Ezen, a francia académie des inscriptions et des belles lettres és a 60 tagu société des bibliophiles françois segélyezésével kiadott munka LIX-ik műlapja, egy I. Mátyás és II. Ulászló magyar királyok tulajdonában volt XV. századi evangéliumos könyv cím-

lapját ábrázolja, melyet a kiadó engedélyével, felére redukáltan, képben is bemutatunk. Az engedély megszerzése gr. *Apponyi* Sándornak, a fentemlített bibliofil-társaság tagjának érdeme a ki egyuttal könyvtárunk igazgatóságának figyelmét is fölhívta a minket érdeklő kiadvány megjelenésére. A kiváló bibliofilnek szives közbenjárásáért ez úton is köszönetünket fejezzük ki.

Az értékes kódex leírása *Dorez* szerint a következő: A kötet címe: »INCIPIT· EVANGEL | ISTARIUM· SECUNDUM· R | ITUM· TRAMONTANORUM.« E felírás arany betűkkel áll zöld alapon. A kötet czímlapját szép keret díszíti, mely főleg lombozatból, gyümölcsökből, bőségszarukból, gyöngyökből s amorettekből van alakítva. A négy sarokban, zöldes tónusu sárga festékekkel színezett babérkoszorúkban, a négy evangélistának dicskoszorúzott alakját látjuk, különböző formájú pulpitusok előtt ülve s munkájuk fölött elmélkedve, azt írva vagy átolvasva: felül, balról szent Mátét az angyallal, s jobbról szent Lukácsot az ökörrel; alul, balról szent Márkot az oroszlánnal s jobbról szent Jánost a sassal. A szent Máté és szent Lukács közbül eső részen két bőségszaru látható, melyen egy-egy amorett lovagol s középuitt, babérkoszorúban a Szent Lélek van ábrázolva, dicskoszorúzott, aransugarakkal övezett galamb képében. A felső s középső medaillonok alatt Magyarország czímerének darabjai vannak elhelyezve. Figyelemre érdemes a baloldali felső medaillon alatt s a cenztrális czímerpaizsban a lengyel fehér sas, mely lehet, hogy Ulászló parancsára került Corvin Mátyás hollójának a helyére.¹ E kis (oldal) paizsokra különböző ékitmények vannak felfüggesztve, u. m. fegyvercsoportozatok, ágas-bogas gallyak, mesterséges lombozatok, melyek közt angyalkák kúsznak és himbálódznak. Az alsó keretrészen, szent Márk és szent János között, e bájos egyének ketteje, akik nagyobbak mint a jobboldali bordür alakjai, Magyarországnak bőségszarukkal s lombbal díszes czímerpajzsát hordozzák, melyre egy középtermetű, harmadik amorinó kapaszkodott föl. A két központi medaillon közül a bal egy szent, valószínűleg szent Máté mellképét tartalmazza, míg a jobboldali Jézusét, profilban, dicskoszorúval fején, jobbjaival áldást osztva s baljában könyvet tartva. A szöveg élén álló szalag e szavakat tartalmazza: S(ECUNDUM)

¹ V. ö. F. F. Romer a *L'Art*-ban. X. kötet, 1877. 26. l. (*Dorez* idézete).

MATHAEUM XXI. Az I. kezdőbetű kék színben válik ki az arany pontokkal behintett gránátszínű alapból s zöld- meg arany színű lombozat díszíti. A keretet kívül-belül egy sötétkék s egy arany szalag díszíti, melyet még egy keskenyebb gránátpiros szalag körit.

A személyek ruházata kék, zöld, vörös és sárga színű. Szent Márk például, sötétkék köpenyt visel, zöld hajtókéval; Szent János sötétzöld köpenyt skarlátpiros gallérral s kék ruhát visel.

A miniatura ragyogó színeiről azonban, úgymond *Dorez*, semminemű leírás nem adhat fogalmat, azok csupán a zománczművekével hasonlíthatók össze. A címlap leírásával kapcsolatban szerző Mátyás király könyvtáráról is megemlékezik, néhány sorban vázolja annak sorsát a nagy bibliofil-fejedelem halála után, s ama véleményének ad kifejezést, hogy a becses kötetet Thomas *Coke*, későbbi Leicester gróf, a holkhamhalli könyvtár megalapítója, Velenczében szerezte meg a XVIII. sz. folyamán, több más kódexszel együtt. Arra a kérdésre nézve, hogy a szóban forgó kódexet a firenzei miniatorok melyike díszítette, határozott feleletet nem ad, de leginkább a *Boccardino Vecchio*-nak nevezett Giovanni di Giuliano *Boccardi* felé hajlik.

Mi részünkről *Dorez* azon nézetét, hogy Ulászló király lengyel címere, Mátyás király családi címerének helyettesítése, nem tehetjük magunkévá, miután köztudomású, hogy ott, a hol a hollós címer az ország címerével egyesítve előfordul, az előbbi mindig szív pajzs alakjában talál alkalmazást, míg a szóban forgó kódexen a lengyel sas a négyelt pajzs felső bal mezejében foglal helyet. Nincs kizárva azonban, hogy a kézirat Mátyás rendelkezésre készült ugyan, de életében nem fejeztetvén be, eredetileg is Ulászló címere került a címlapra. Bár az sem lehetetlen, hogy a kötet egyenesen Ulászló rendelése. Minden esetre értékes adalék a hazai bibliofília történetéhez.
